

ANTE BIRIN
TOMISLAV ŠARLIJA
MARIO SAMARIN

ŠKOLSKI POVIJESNI ATLAS

ZA OSNOVNU I SREDNJU ŠKOLU



7. izdanje
Zagreb, 2024.

Nakladnik
ALFA d. d.
Zagreb
Nova Ves 23a

Za nakladnika
Ivan Petric

Urednici
dr. sc. Ante Birin
Tomislav Šarlija, prof. savjetnik
Božana Sliško, prof.

Recenzent
Doc. dr. sc. Tomislav Galović
Ana Vučković, prof. mentor
Snježana Odak Hrkač, prof.
Danijel Kavelj, prof.

Lektorica i korektorka
Kristina Ferenčina

Likovna urednica
Irena Lenard

Izrada karata
Tri dva jedan d.o.o.

Slikovni materijal
Shutterstock.com; Marina Ćurković

Likovno i grafičko oblikovanje
Irena Lenard

© ALFA d. d. Zagreb, 2024.

Nijedan dio ovog atlasa ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Agencija za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske odobrila je uporabu ovog pomoćnog nastavnog sredstva rješenjem od 8. siječnja 2018.
KLASA 602-09/17-01/0043; UBROJ: 561-08/4-18-2

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001212797.

Grafička priprema
Studio za grafički dizajn Alfa

Tisak
Og grafika d. o. o.

■ PREDGOVOR	9
■ VODIČ KROZ ATLAS	10

I. PRAPOVIJEST

SVIJET U PRAPOVIJESNO DOBA



■ POJAVA PRVIH LJUDI	12
■ ŠIRENJE ČOVJEKA	13
■ LEDENO DOBA — SVIJET OKO 10000. PR. KR.	14
■ NEOLITIČKA REVOLUCIJA — POJAVA KERAMIKE.....	15
■ NEOLITIČKA REVOLUCIJA — POLJOPRIVREDA I UZGOJ ŽIVOTINJA	16
■ PLODNI POLUMJESEC.....	17
■ KAMENO DOBA — NALAZIŠTA NEANDERTALACA I KROMANJONACA.....	18
■ UMJETNOST KAMENOG DOBA U EUROPI	19
■ NALAZIŠTA KAMENOG DOBA U HRVATSKOJ.....	20
■ METALNO DOBA — ŠIRENJE METALURGIJE U EUROPI.....	21
■ VUČEDOLSKA KULTURA	22
■ NALAZIŠTA METALNOG DOBA U HRVATSKOJ	23

II. STARI VIJEK

PRVE CIVILIZACIJE



■ CIVILIZACIJE VELIKIH RIJEKA — PRVE CIVILIZACIJE	24
■ TRGOVINA STAROG ISTOKA.....	25
■ CIVILIZACIJA DOLINE INDA (6000. — 1700. PR. KR.)	26
■ KINA U STAROM VIJEKU	27
■ SUMER I AKAD.....	28

■ BABILON U DOBA HAMURABIJA (1792. — 1750. PR. KR.).....	29
■ ASIRSKO CARSTVO.....	30
■ UMJETNOST MEZOPOTAMIJE	31
■ EGIPAT U DOBA PIRAMIDA	32
■ EGIPAT U DOBA NOVOG KRALJEVSTVA	33
■ EGIPAT U KASNO DOBA	34
■ FENIČANI I FENIČKA KOLONIZACIJA.....	35
■ MIGRACIJE I DRŽAVE ŽIDOVA	36

GRČKO-HELENISTIČKI SVIJET



■ EGEJSKE CIVILIZACIJE — KRETA I MIKENA.....	37
■ GRČKO „MRAČNO DOBA“ (1000. — 750. PR. KR.)	38
■ GRČKA KOLONIZACIJA.....	39
■ GRČKE KOLONIJE NA ISTOČNOM JADRANU	40
■ ODISEJEVO PUTOVANJE	41
■ GRČKI POLISI — SPARTA I ATENA.....	42
■ GRČKI HRAMOV I SVETIŠTA	43
■ PERZIJSKA DRŽAVA.....	44
■ GRČKO-PERZIJSKI RATOVI (492. — 449. PR. KR.)	45
■ PELOPONESKI RAT (431. — 404. PR. KR.)	46
■ USPON MAKEDONIJE	47
■ OSVAJANJA ALEKSANDRA VELIKOG	48
■ HELENISTIČKA KRALJEVSTVA.....	49
■ SEDAM SVJETSKIH ČUDA.....	50

RIM — OD GRADA DO CARSTVA



■ RASPROSTRANJENOST KELTA U EUROPI	51
■ PREDRIMSKA ITALIJA.....	52
■ RIM U DOBA KRALJEVSTVA.....	53
■ RIM OSVAJA ITALIJU (8. — 3. ST. PR. KR.)	54
■ RIM U DOBA PUNSKIH RATOVA (264. — 146. PR. KR.)	55
■ RIM U 1. ST. PR. KR.	56

■ RIMSKO OSVAJANJE ILIRIKA	57
■ RIMSKO CARSTVO OD AUGUSTA DO TRAJANA	58
■ EUROPA I AZIJA U 2. ST.	59
■ GOSPODARSTVO RIMSKOG CARSTVA	60
■ CESTOVNA MREŽA RIMSKOG CARSTVA	61
■ UMJETNOST RIMSKOG CARSTVA	62
■ UMJETNOST RIMSKOG CARSTVA U HRVATSKOJ	63
■ RIMSKE PROVINCIJE U ILIRIKU U 4. ST.	64
■ ŠIRENJE KRŠĆANSTVA	65
■ KRŠĆANSKE ZAJEDNICE NA PODRUČJU DANAŠNJE HRVATSKE	66
■ RIMSKO CARSTVO I SEOBE NARODA	67
■ PAD ZAPADNOG RIMSKOG CARSTVA	68

III. SREDNJI VIJEK

ROĐENJE FEUDALNE EUROPE

■ RIMSKO-GERMANSKA KRALJEVSTVA	69
■ SEOBE SLAVENA	70
■ FRANAČKA OD 5. DO 8. ST.	71
■ FRANAČKA U DOBA KARLA VELIKOG (768. — 814.)	72
■ PODJELA FRANAČKE 843.	73
■ EUROPA — INVAZIJE U 9. I 10. ST.	74
■ NORMANSKE DRŽAVE	75
■ DOSELJENJE MAĐARA (UGRA)	76

BIZANT, ISLAM I KRIŽARSKI RATOW

■ BIZANT U DOBA JUSTINIJANA I. (527. — 565.)	77
■ BIZANT U DOBA BAZILIJA II. (976. — 1025.)	78
■ ROĐENJE I ŠIRENJE ISLAMA	79
■ RASPROSTRANJENOST ISLAMA U DANAŠNJEM SVIJETU	80
■ KRIŽARSKI RATOW — OD PRVOG DO TREĆEG KRIŽARSKOG RATA	81
■ KRIŽARSKÉ DRŽAVE	82
■ ČETVRTI KRIŽARSKI RAT — LATINSKO CARSTVO	83



HRVATSKA U DOBA TRPIMIROVIĆA

■ PRVE HRVATSKE KNEŽEVINE	84
■ POKRŠTAVANJE HRVATA	85
■ HRVATSKO-MLETAČKI SUKOB I U 9. ST.	86
■ HRVATSKA U DOBA KRALJA TOMISLAVA (910. — 928.)	87
■ HRVATSKE ŽUPANIJE U 10. ST.	88
■ HRVATSKA U DOBA STJEPANA DRŽISLAVA (969. — 997.)	89
■ KRALJEVSTVO HRVATSKE I DALMACIJE	90
■ HRVATSKA U DOBA BORBI ZA PRIJESTOLJE	91
■ UGARSKO-HRVATSKO KRALJEVSTVO	92
■ LATINSKI I GLAGOLJSKI NATPISI RANOSREDNJOVIJEKOVNE HRVATSKE	93
■ UMJETNOST STAROHRVATSKOG DOBA	94



SREDNJOVIJEKOVNA EUROPA

■ EUROPA SREDINOM 11. ST.	95
■ EUROPSKI TRGOVAČKI PUTOW (11. — 13. ST.)	96
■ EPIDEMIJA KUGE (1347. — 1351.)	97
■ ZEMLJE EUROPSKOG SREDOZEMLJA	98
■ ZEMLJE EUROPSKOG ZAPADA — ENGLSKA I FRANCUSKA	99
■ STOGODIŠNJI RAT (1337. — 1453.)	100
■ ZEMLJE SREDNJE EUROPE	101
■ TURCI OSMANLIJE I OSMANLIJSKA OSVAJANJA	102
■ GUBITCI OSMANSKOG CARSTVA OD KRAJA 17. DO KRAJA 18. ST.	103
■ EUROPSKA SVEUČILIŠTA	104
■ KRIVOVJERNIČKI POKRETI	105
■ UMJETNOST SREDNJOVIJEKOVNE EUROPE	106



HRVATSKO SREDNJOVIJEKOVLJE

■ UGARSKO-HRVATSKO KRALJEVSTVO U DOBA BELE IV. (1235. — 1270.)	107
■ HRVATSKI PLEMIČKI RODOVI	108
■ HRVATSKA NAKON ZADARSKOG MIRA 1358.	109
■ POSTANAK I RAZVOJ DUBROVAČKE REPUBLIKE	110
■ DUBROVAČKA TRGOVINA OD 12. DO 14. ST.	111
■ DUBROVAČKA TRGOVINA OD 15. DO 18. ST.	112
■ ISTRA U 14. I 15. ST.	113
■ SREDNJOVIJEKOVNA UMJETNOST U HRVATSKOJ	114
■ BOSNA U 13. I PRVOJ POLOVINI 14. ST.	115
■ BOSNA U DOBA TVRTKA I. KOTROMANIĆA (1353. — 1391.)	116



IV. NOVI VIJEK

VRIJEME OTKRIĆA

■ PUTOVANJE MARKA POLA.....	117
■ MONGOLSKO CARSTVO.....	118
■ CIVILIZACIJE PRETKOLUMBOVSKE AMERIKE.....	119
■ EUROPA U DRUGOJ POLOVINI 15. ST.....	120
■ VELIKA GEOGRAFSKA OTKRIĆA.....	121
■ PRVO KOLUMBOVO PUTOVANJE.....	122
■ PORTUGALSKA POMORSKA OTKRIĆA.....	123
■ MAGELLANOVA EKSPEDICIJA OKO SVIJETA.....	124

NASTANAK NOVE EUROPE

■ VJERSKA PODJELA EUROPE NAKON REFORMACIJE.....	125
■ CARSTVO KARLA V. (1519. – 1556.).....	126
■ EUROPA I SREDOZEMLJE U DOBA FILIPA II. (1556. – 1598.).....	127
■ TRIDESETOGODIŠNJI RAT (1618. – 1648.).....	128
■ RUSIJA U DOBA IVANA IV. GROZNOG (1533. – 1584.).....	129

HRVATSKA U SJENI POLUMJESECA

■ OSMANLIJSKA OSVAJANJA HRVATSKIH ZEMALJA DO 1526.....	130
■ OSMANLIJSKA OSVAJANJA HRVATSKIH ZEMALJA POSLIJE 1526.....	131
■ ISELJAVANJA HRVATSKOG PUČANSTVA PRED OSMANLIJSKIM OSVAJANJIMA.....	132
■ VOJNA KRAJINA.....	133
■ SELJAČKA BUNA 1573.....	134
■ BOSANSKI PAŠALUK.....	135
■ FRANJEVAČKA PROVINCIJA BOSNA SREBRENA.....	136
■ OSLOBAĐANJE HRVATSKIH ZEMALJA OD TURAKA.....	137
■ ŠIRENJE MLETAČKE VLASTI U DALMACIJI.....	138
■ UMJETNOST RENESANSE I BAROKA U HRVATSKOJ.....	139

EUROPA APSOLUTNIH MONARHIJA

■ EUROPA POČETKOM 18. ST.....	140
■ FRANCUSKA U DOBA LUJA XIV. (1643. – 1715.).....	141
■ BRITANSKO CARSTVO SREDINOM 18. ST.....	142
■ PRUSKA U DOBA FRIDRIKA II. (1740. – 1786.).....	143
■ RUSIJA U DOBA PETRA VELIKOG (1682. – 1725.).....	144
■ PODJELE POLJSKE (1772. – 1795.).....	145



V. MODERNO DOBA

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE – OD ROĐENJA DO GRAĐANSKOG RATA

■ EUROPSKI POSJEDI U AMERICI NA POČETKU 18. ST.....	146
■ SAD – RAT ZA NEOVISNOST (1775. – 1783.).....	147
■ SAD – GLAVNE KOMUNIKACIJE TIJEKOM 19. ST.....	148
■ ŠIRENJE SAD-a PREMA ZAPADU.....	149
■ AMERIČKI GRAĐANSKI RAT (1861. – 1865.).....	150

FRANCUSKA REVOLUCIJA I NAPOLEONOVO DOBA

■ FRANCUSKA REVOLUCIJA (1789. – 1795.).....	151
■ NAPOLEONovi RATovi U EUROPI (1805. – 1815.).....	152
■ NAPOLEONOV POHOD PROTIV RUSIJE (1812.).....	153

HRVATSKA U OSVIT MODERNOG DOBA

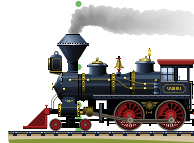
■ HRVATSKE ZEMLJE KRAJEM 18. ST.....	154
■ OKRUZI U DOBA JOSIPA II.....	155
■ HABSBUŠKA VOJNA KRAJINA POČETKOM 18. ST.....	156
■ HRVATSKE ZEMLJE NAKON MIRA U CAMPOFORMIJI (1797.).....	157
■ HRVATSKE ZEMLJE TIJEKOM NAPOLEONOVih RATOVA (1805. – 1809.).....	158
■ ILIRSKIE POKRAJINE (1809. – 1813.).....	159
■ KRALJEVINA ILIRIJA (1816. – 1822.).....	160

INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA

■ STANOVNIŠTVO EUROPSKIH GRADOVA POČETKOM 18. ST.....	161
■ ŠIRENJE INDUSTRIJALIZACIJE.....	162
■ INDUSTRIJA I URBANIZACIJA U DRUGOJ POLOVINI 19. ST.....	163
■ SVJETSKIE MIGRACIJE OD POČETKA 16. DO POČETKA 20. ST.....	164
■ POMORSKE I PODMORSKE KOMUNIKACIJE NA POČETKU 20. ST.....	165

GOSPODARSTVO HRVATSKIH ZEMALJA U DOBA INDUSTRIJALIZACIJE

■ CESTOVNE I RIJEČNE KOMUNIKACIJE U HRVATSKIM ZEMLJAMA U 18. I PRVOJ POLOVINI 19. ST.....	166
■ KAROLINSKA, JOZEFINSKA I LUJZINSKA CESTA.....	167
■ ŽELJEZNIČKE PRUGE U HRVATSKOJ DO 1875.....	168
■ MAĐARSKI SUSTAV ŽELJEZNICA.....	169
■ GOSPODARSTVO HRVATSKIH ZEMALJA DO POLOVINE 19. ST.....	170
■ GOSPODARSTVO HRVATSKIH ZEMALJA U DRUGOJ POLOVINI 19. I NA POČETKU 20. ST.....	171



NACIJE I NACIONALNI POKRETI

■ EUROPA NAKON BEČKOG KONGRESA (1815.)	172
■ SVETA ALIJANSA	173
■ REVOLUCIJE 1848.	174
■ POČETAK TALIJANSKOG UJEDINJENJA	175
■ UJEDINJENJE ITALIJE	176
■ FRANCUSKO-PRUSKI RAT (1870. — 1871.)	177
■ UJEDINJENJE NJEMAČKE	178

OBLIKOVANJE MODERNE HRVATSKE NACIJE

■ HRVATSKI NARODNI PREPOROD U KONTINENTALNOJ HRVATSKOJ	179
■ HRVATSKI NARODNI PREPOROD U DALMACIJI I ISTRI	180
■ NARJEČJA U HRVATSKOJ PRIJE TURSKIH OSVAJANJA	181
■ NARJEČJA U HRVATSKOJ U VRIJEME HRVATSKOG NARODNOG PREPORODA	181
■ REVOLUCIJE U AUSTRIJSKOM CARSTVU 1848.	182
■ HRVATSKA 1848.	183
■ JELAČIČEV POHOD PROTIV MAĐARA 1848.	184
■ <i>CORPUS SEPARATUM</i>	185

CARSTVA I KOLONIJE

■ KRIMSKI RAT (1853. — 1856.)	186
■ ŠIRENJE RUSIJE U AZIJI (1815. — 1900.)	187
■ NASTANAK CARINSKIH UNIJA U EUROPI	188
■ KOLONIJALNA PODJELA SVIJETA POTKRAJ 19. ST.	189
■ ISTRAŽIVANJE AUSTRALIJE	190
■ ISTRAŽIVANJE AFRIKE	191
■ KOLONIJE U AFRICI 1884.	
KOLONIJE U AFRICI 1914.	192
■ KOLONIJE U AZIJI NA KRAJU 18. ST.	
KOLONIJE U AZIJI NA POČETKU 20. ST.	193
■ BRITANSKA VLAST U INDIJI U 19. ST.	194
■ PODRUČJA UTJECAJA KOLONIJALNIH SILA NA DALEKOM ISTOKU U DRUGOJ POLOVINI 19. ST.	195
■ DRŽAVE KOJE SU KOLONIZIRALI EUROPLJANI	196
■ ANTIKOLONIJALNI USTANCI U 19. I NA POČETKU 20. ST.	197
■ SREDNJA AMERIKA I JUŽNA AMERIKA NAKON OSAMOSTALJENJA	198

ISTOČNO PITANJE I BALKANSKI POLUOTOK

■ BOSANSKOHERCEGOVAČKI USTANAK (1875. — 1878.)	199
■ RASPAD OSMANSKOG CARSTVA (1699. — 1914.)	200
■ BALKANSKI POLUOTOK NAKON BERLINSKOG KONGRESA (1878.)	201
■ BALKANSKI POLUOTOK NA POČETKU PRVOG BALKANSKOG RATA (1912.) BALKANSKI POLUOTOK NA KRAJU DRUGOG BALKANSKOG RATA (1913.)	202

HRVATSKA U AUSTRO-UGARSKOJ MONARHIJI

■ AUSTRO-UGARSKA MONARHIJA NAKON NAGODBE 1867.	203
■ UKIDANJE VOJNE KRAJINE (1881.)	204
■ ŽUPANIJE BANSKE HRVATSKE NAKON UKIDANJA VOJNE KRAJINE	205
■ AUSTRO-UGARSKA MONARHIJA NAKON BERLINSKOG KONGRESA	206
■ ISELJAVANJE HRVATA U PREKOMORSKE ZEMLJE	207

PRVI SVJETSKI RAT

■ EUROPA 1914.	208
■ PRVI SVJETSKI RAT	209
■ NJEMAČKI NAPAD NA FRANCUSKU U PRVOM SVJETSKOM RATU	210
■ SJEVERNOTALIJANSKO BOJIŠTE	211
■ PROMJENE NJEMAČKIH GRANICA NAKON PRVOG SVJETSKOG RATA	212
■ RASPAD AUSTRO-UGARKE	213

VI. SUVREMENO DOBA

IZAZOVI MEĐURAJA

■ EUROPA NAKON PRVOG SVJETSKOG RATA	214
■ MALA ANTANTA	215
■ GRČKO-TURSKI RAT (1920. — 1922.)	216
■ RUSKI GRAĐANSKI RAT (1918. — 1920.)	217
■ POKUŠAJI ŠIRENJA KOMUNIZMA NA ZAPADU	218
■ POLITIČKI SUSTAVI U EUROPI 1929. — 1939.	219
■ TALIJANSKA OSVAJANJA 1922. — 1939.	220
■ NJEMAČKA OSVAJANJA 1933. — 1939.	221
■ GRAĐANSKI RAT U ŠPANJOLSKOJ (1936. — 1939.)	222
■ ŠIRENJE JAPANA 1868. — 1931.	223



HRVATSKA U PRVOJ JUGOSLAVIJI

■ JADRANSKO PITANJE (1915. – 1920.)	224
■ RIJEČKO PITANJE (1867. – 1943.)	225
■ DRŽAVA SLOVENACA, HRVATA I SRBA	226
■ NASTANAK KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA	227
■ KRALJEVINA SHS – PODJELA NA OBLASTI 1922.	228
■ PLANOVI O AMPUTACIJI HRVATSKE	229
■ KRALJEVINA JUGOSLAVIJA – PODJELA NA BANOVINE 1931.	230
■ BANOVINA HRVATSKA	231

DRUGI SVJETSKI RAT

■ DRUGI SVJETSKI RAT 1939. – 1942.	232
■ DRUGI SVJETSKI RAT 1943. – 1945.	233
■ ISKRCAVANJE U NORMANDIJI	234
■ RAT NA PACIFIKU	235
■ HOLOKAUST	236

HRVATSKA U DRUGOM SVJETSKOM RATU

■ TRAVANJSKI RAT I PODJELA JUGOSLAVIJE	237
■ NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA	238
■ DRUGI SVJETSKI RAT NA PODRUČJU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE	239
■ NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA 1945.	240
■ KRIŽNI PUT I GROBIŠTA NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA	241

SVIJET I HRVATSKA NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

■ PROMJENE GRANICA I MIGRACIJE NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA	242
■ OKUPACIJSKE ZONE U NJEMAČKOJ	243
■ PODJELA BERLINA	244
■ PODJELA NJEMAČKE	245
■ HLADNI RAT	246
■ KOREJSKI RAT (1950. – 1953.)	247
■ KUBANSKA KRIZA	248
■ OSLOBAĐANJE KOLONIJA U AFRICI	249
■ OSLOBAĐANJE KOLONIJA U AZIJI	250
■ IZRAEL I PALESTINA NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA	251
■ SLOBODNI TERITORIJ TRSTA	252
■ HRVATSKA U SKLOPU SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE	253



SUVREMENI SVIJET

■ SOVJETSKA INVAZIJA NA AFGANISTAN	254
■ RASPAD SSSR-a	255
■ RASPAD KOMUNISTIČKIH REŽIMA U ISTOČNOJ EUROPI	256
■ ZALJEVSKI RATovi 1980. – 1991.	257
■ ZALJEVSKI RAT 2003. – 2011.	258
■ GLAVNI TERORISTIČKI NAPADI ISLAMISTA U SVIJETU OD 2000. DO DANAS ...	259
■ MIGRANTSKE RUTE U EUROPI POČETKOM 21. ST.	260
■ POSTANAK I ŠIRENJE EUROPSKE UNIJE	261

NEOVISNA HRVATSKA – DOMOVINSKI RAT

■ VELIKA SRBIJA	262
■ POČETAK SRPSKE POBUNE U HRVATSKOJ (1990. – 1991.)	263
■ NAPADAČKI PLANovi JNA U HRVATSKOJ	264
■ SRPSKO-CRNOGORSKA AGRESIJA NA REPUBLIKU HRVATSKU (1991. – 1992.)	265
■ BITKA ZA VUKOVAR	266
■ HRVATSKA NAKON SARAJEVSKOG PRIMIRJA (2. SIJEČNJA 1992.)	267
■ NAJTEŽI SRPSKI ZLOČINI U DOMOVINSKOM RATU	268
■ SRPSKI KONCENTRACIJSKI LOGORI U DOMOVINSKOM RATU	269
■ OPERACIJA GUSAR (MASLENICA)	270
■ OPERACIJA BLJESAK	271
■ VOJNO-REDARSTVENA OPERACIJA OLUJA	272
■ OSLOBAĐANJE OKUPIRANIH PODRUČJA REPUBLIKE HRVATSKE (1991. – 1998.)	273
■ POČETAK RATA U BOSNI I HERCEGOVINI HRVATI U RATU U BOSNI I HERCEGOVINI	274
■ ZAVRŠETAK RATA U BOSNI I HERCEGOVINI	275





Novi *Školski povijesni atlas* izdavačke kuće Alfa donosi ukupno dvjesto šezdeset četiri povijesna zemljovida podijeljena u šest kronoloških razdoblja i trideset jednu tematsku cjelinu. Izbor zemljovida bio je pritom određen činjenicom kako sam povijesni atlas, kao dopunsko nastavno sredstvo, treba biti usklađen s nastavnim gradivom u udžbenicima povijesti. Određeni broj zemljovida tematski je stoga donekle istovjetan s onima koji se mogu naći u različitim hrvatskim povijesnim atlasima i udžbenicima povijesti. No istodobno *Školski povijesni atlas* donosi i čitav niz potpuno novih zemljovida. Tematski oni obuhvaćaju i prikazuju različite procese i događaje kako iz političke, tako i iz gospodarske i društvene povijesti. U prostornom pogledu nude pak uravnotežen prikaz tema iz nacionalne, europske i svjetske povijesti. Posebna pažnja posvećena je pritom određenim temama iz nacionalne povijesti koje, radi boljeg razumijevanja, zahtijevaju detaljniji kartografski prikaz. U prvom redu to se odnosi na Domovinski rat uz koji je vezano petnaest zemljovida na kojima su prikazane najvažnije vojne operacije i tijek rata u Hrvatskoj i susjednoj Bosni i Hercegovini. Naposljetku, s obzirom na dinamičnu narav povijesti koja zahtijeva neprestanu nadopunu, u atlasu su svoje mjesto našli i zemljovid koji prate različite gotovo suvremene događaje.

Osobita pažnja pri izradi atlasa posvećena je obradi zemljovida kako bi oni u što većoj mjeri bili prilagođeni potrebama učenika. Ciljanim korištenjem boja – sa zemljovidima izrađenim na bijeloj podlozi i obojenim najvažnijim područjima – učenici mogu lakše prepoznati i uočiti pojedina područja ili pratiti procese vezane uz temu zemljovida. Isto vrijedi i za razinu detalja na zemljovidima na kojima se navode najvažnije zemljopisne i političke odrednice kako se učenike ne bi suviše opterećivalo nepotrebnim detaljima koji svojom brojnošću otežavaju „čitanje” zemljovida. Bogati slikovni prilozi s kraćim objašnjenjima uz svaki zemljovid, kao i shematski crteži uz pojedine zemljovide, upotpunjuju njihov sadržaj i nude materijal za analizu, usporedbe i interpretacije. A novitet ovog *Školskog povijesnog atlasa* jesu kraći tekstovi uz svaki zemljovid, radi lakšeg praćenja označeni brojevima koji upućuju na redoslijed čitanja. Donoseći najvažnije podatke o događajima, procesima, osobama ili spomenicima vezanim uz temu svakog zemljovida, ovi tekstovi ne doprinose samo produbljenu znanja, već na jedinstven, dinamičan i interaktivan način od svakog zemljovida pojedinačno tvore zaokruženu cjelinu, a ne tek puko dopunsko nastavno sredstvo.

Školski povijesni atlas namijenjen je prvenstveno učenicima i njihovim nastavnicima i profesorima koji osobito dobro znaju, kako je to ustvrdio znameniti francuski povjesničar Georges Duby, koliko je „potrebno koristiti karte kao potporu svojim riječima pred onima koji ga slušaju”. Stoga se nadamo kako će i jednim i drugima ovaj atlas pružiti dostatan izbor zemljovida koji će im pomoći u boljem razumijevanju i objašnjavanju događaja iz dalje i bliže prošlosti.

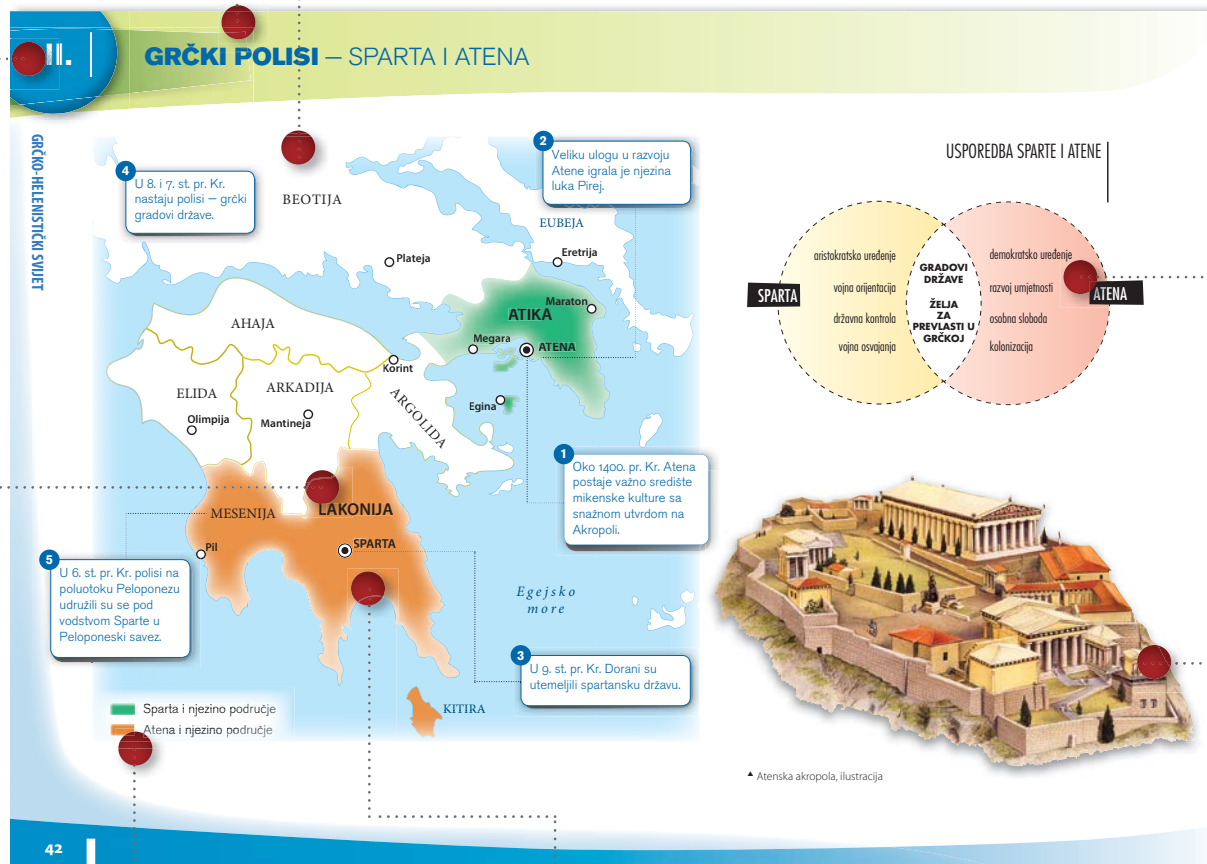
Autori

Svaki zemljovid označen je naslovom koji pojašnjava temu zemljovida.

Uz naslov svakog zemljovida nalazi se i rimski broj i naslov tematske cjeline. Oni omogućavaju lakše snalaženje u atlasu te praćenje vremenskog razdoblja i cjeline kojem određeni zemljovid pripada.

Ako unutar nekog obojenog područja na zemljovidu već piše naziv tog područja, njegovo se objašnjenje ne pojavljuje u legendi (kazalu).

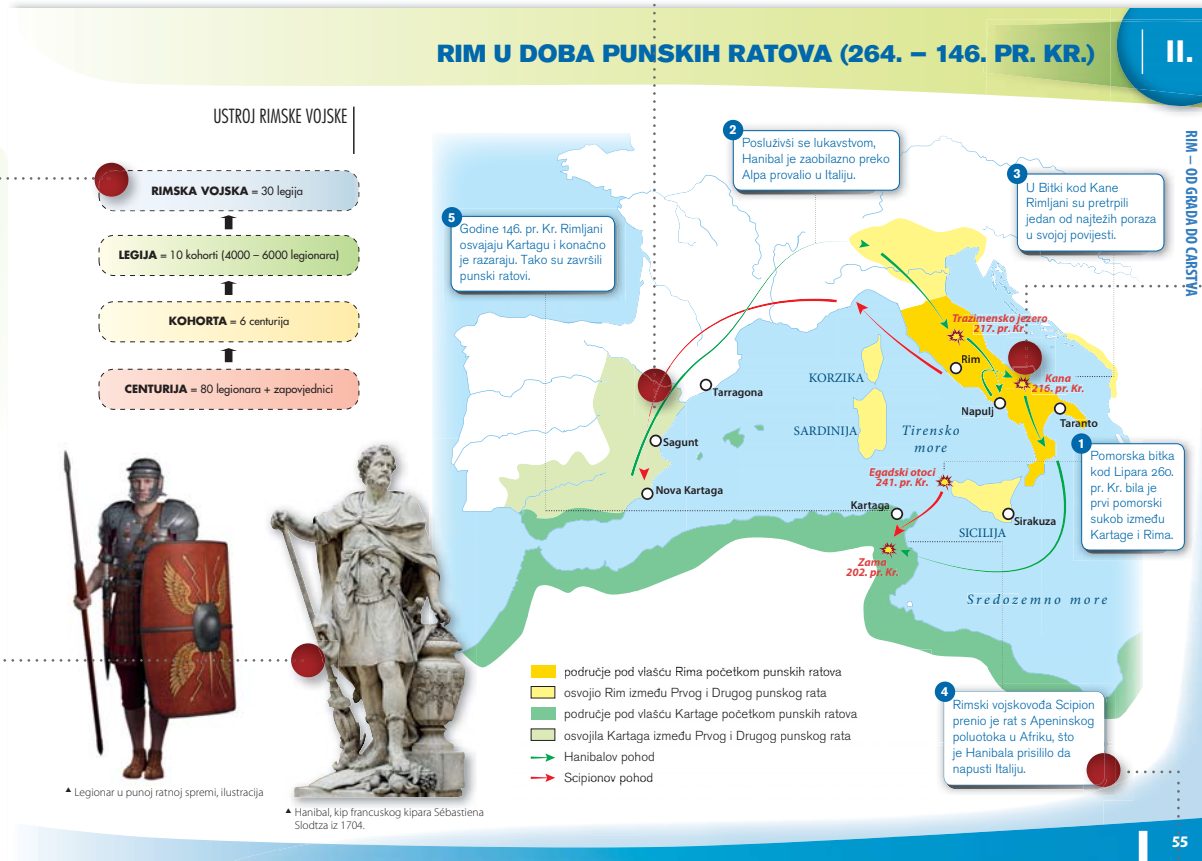
Svi zemljovidi izrađeni su na bijeloj podlozi, bez pozadinske boje, kako bi se na njima istaknule isključivo boje potrebne za razumijevanje i čitanje određenog zemljovida.



Boje i znakovi upotrijebljeni na zemljovidima objašnjavaju se u legendama (kazalima) pokraj zemljovida.

Na zemljovidima su obojena samo najvažnija područja vezana uz određenu temu, dok su nazivi ostalih susjednih područja upisani samo tekstualno. Na taj smo način učenicima željeli odvojiti najvažnije stavke vezane uz temu zemljovida.

Gradovi i mjesta (toponimi) označeni su kružićem i upisom. Ako su neki toponimi označeni drukčijim znakom, njegovo je značenje objašnjeno u legendi.



U atlasu se uz pojedine zemljovide pojavljuju shematski crteži koji objašnjavaju neku od važnih odrednica teme koja se obrađuje na zemljovidu ili služe kao nadopuna same teme.

Bogati slikovni prilozi upotpunjuju sadržaj svakog zemljovida. Ispod slika i ilustracija nalazi se kratki tekst, koji objašnjava što je prikazano na određenoj ilustraciji.

Unutar zemljovida pojavljuje se znak za bitke s upisom mjesta i godine pojedine bitke. On je isti za sve bitke u atlasu i ne objašnjava se posebno u legendama (kazalima).

U svakom zemljovidu nalaze se posebni okviri s kraćim tekstovima. Oni donose dodatnu priču o procesima koji su prikazani na zemljovidu ili dodatno pojašnjavaju neke od stavki na zemljovidu. Na rubovima okvira nalaze se brojevi koji pokazuju kojim bi ih redom trebalo čitati. Tako svaki zemljovid čini jedinstvenu, zaokruženu priču, na temelju koje učenik u osnovnim crtama može samostalno obraditi određenu temu.



2 Ostatci kostura nazvanog Abel, stari između 3,5 i 3 milijuna godina jedini su nalaz australopiteka izvan područja južne i istočne Afrike.

1 Djelomično sačuvan ženski kostur australopiteka star 3,2 milijuna godina, pronađen na lokalitetu Hadar, dobio je ime Lucy prema pjesmi The Beatlesa „Lucy in the Sky with Diamonds”.

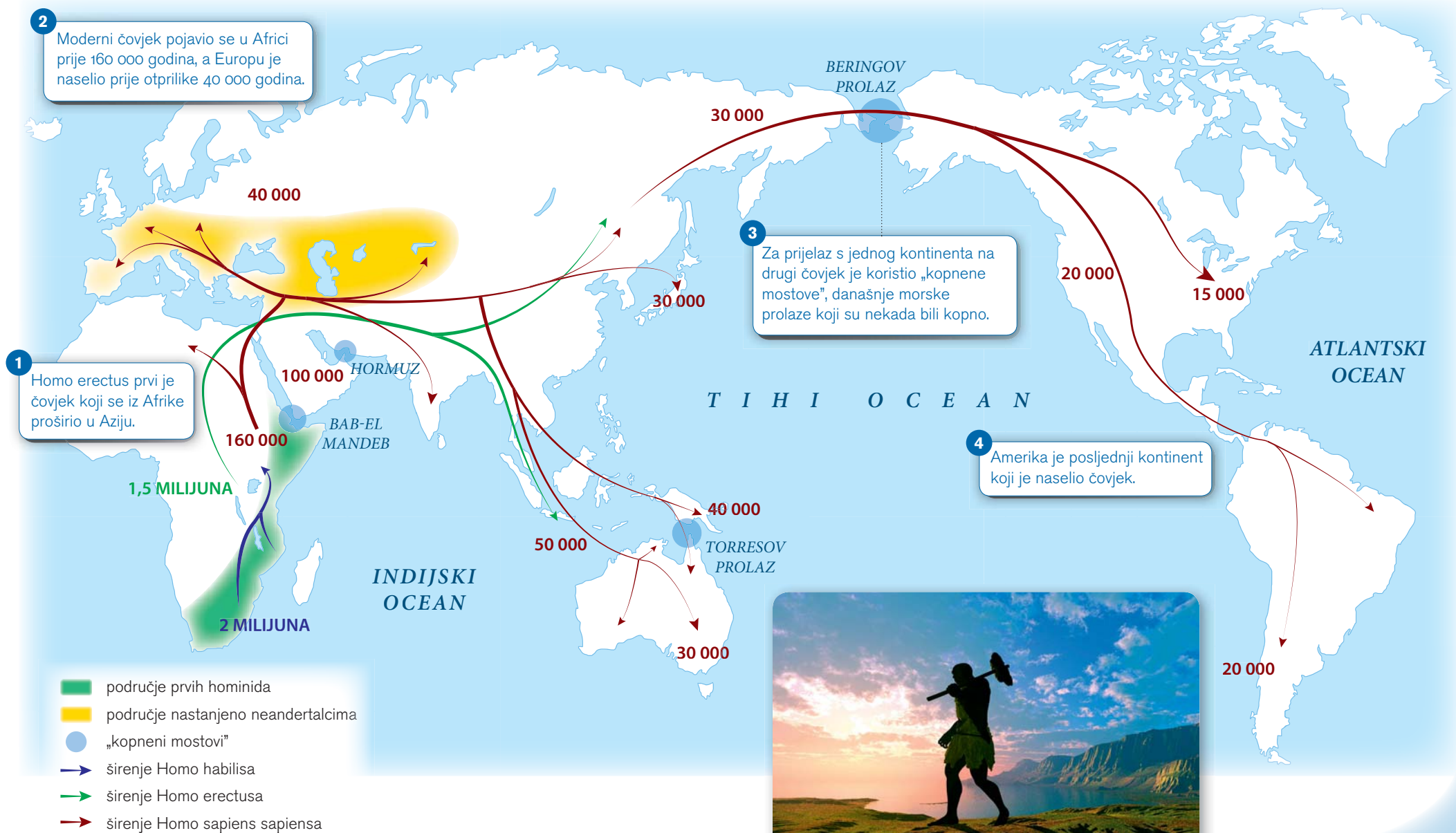
4 Godine 1959. na lokalitetu Olduvai Gorge pronađena je dobro očuvana lubanja australopiteka nazvana „Orašar”, stara oko 1,7 milijuna godina.

3 Na lokalitetu Olduvai Gorge pronađena su i najstarija poznata oruđa koja je izradio čovjek, stara oko 2,5 milijuna godina.



▲ Olduvai Gorge

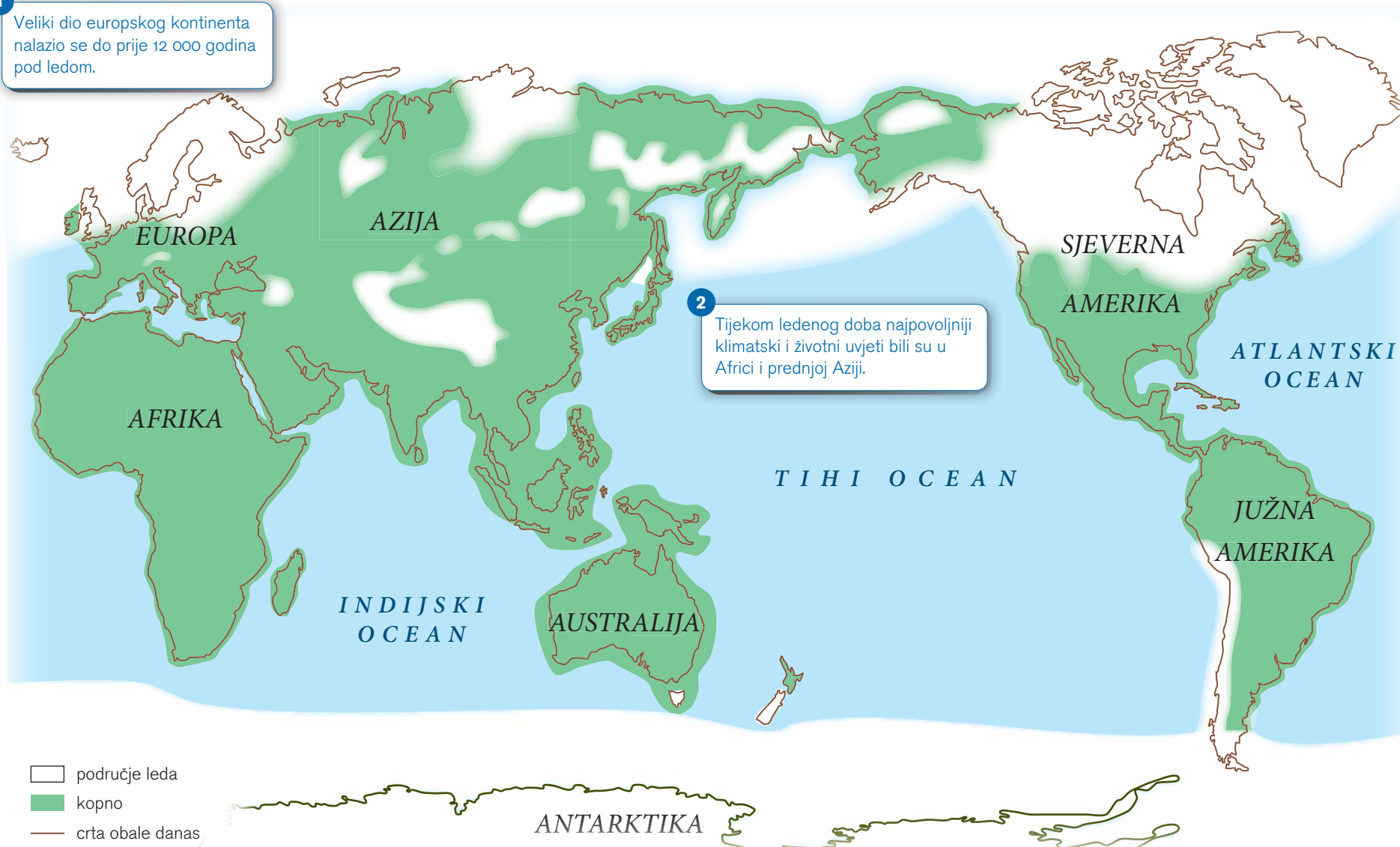
područje prvih hominida
● nalazišta prvih hominida



▲ Pračovjek, ilustracija

1 Veliki dio europskog kontinenta nalazio se do prije 12 000 godina pod ledom.

2 Tijekom ledenog doba najpovoljniji klimatski i životni uvjeti bili su u Africi i prednjoj Aziji.

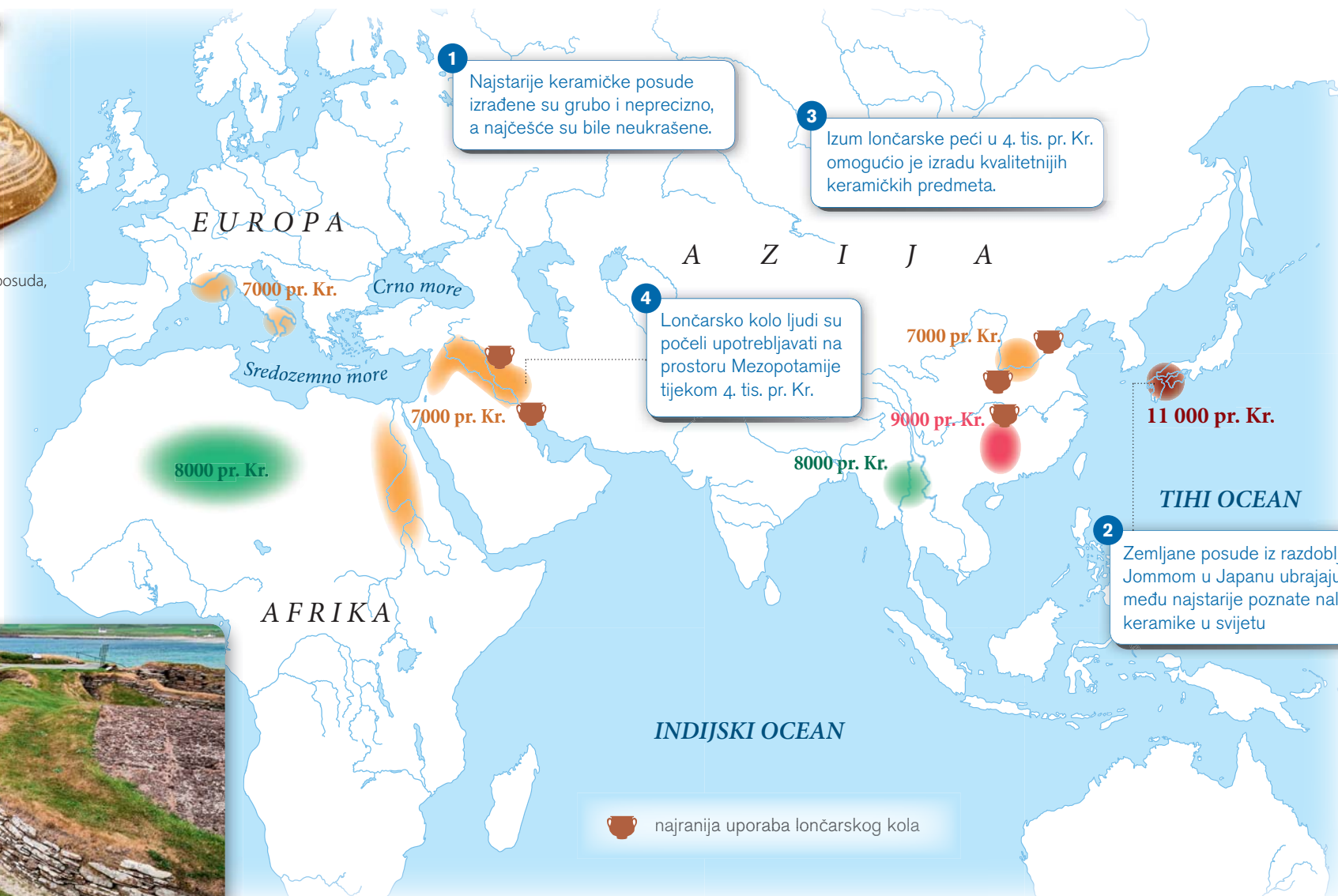




▲ Mezopotamska keramička posuda, 4500 – 4000 pr. Kr.

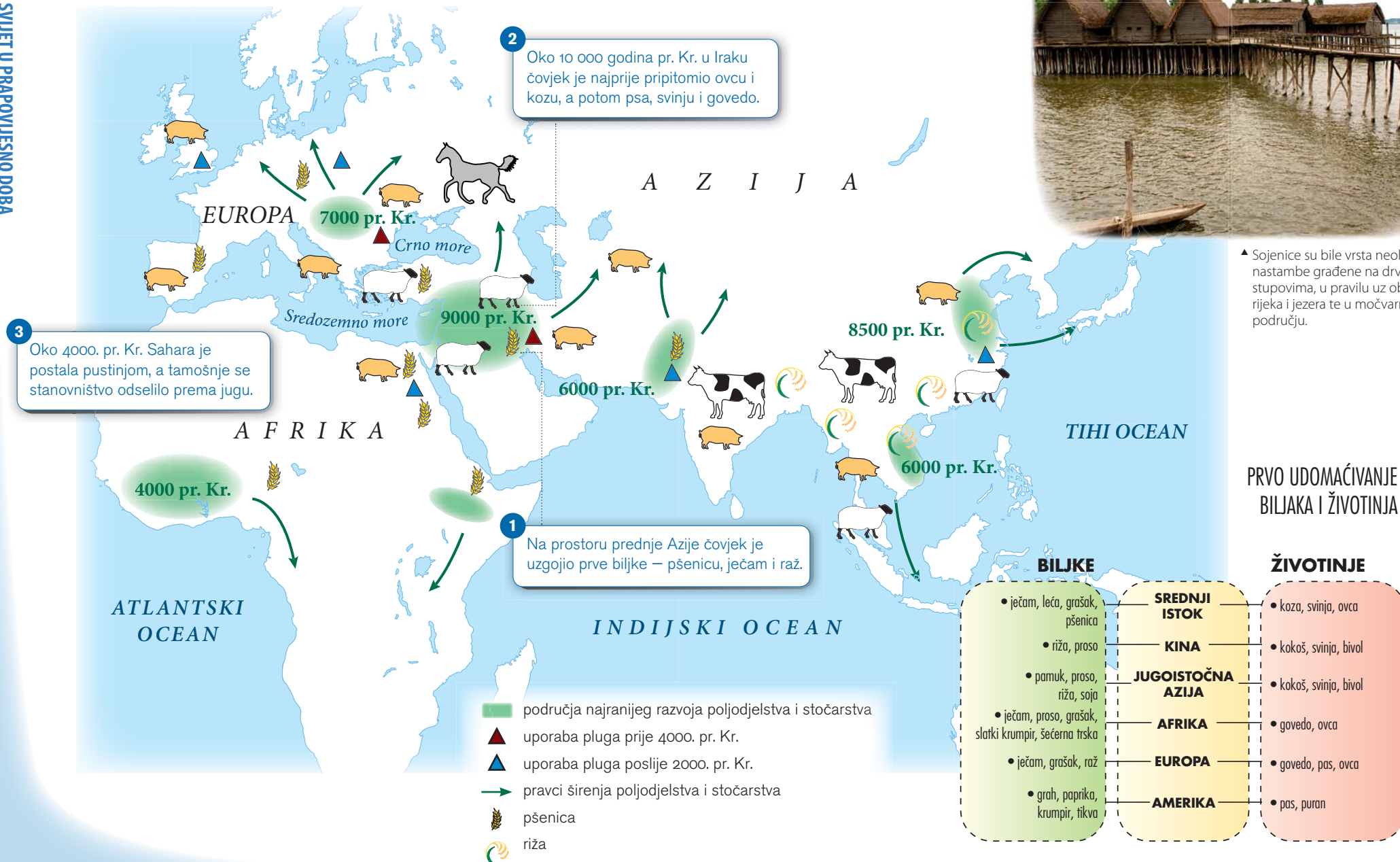


▲ Skara Brae u Škotskoj jedno je od najbolje očuvanih neolitičkih sela u Europi sagrađeno između 2000. – 1500. pr. Kr. Kada je napušteno, selo je imalo sedam-osam koliba koje su u tehnici suhozida bile izgrađene od kamena donesenog s obale.





▲ Sojenice su bile vrsta neolitičke nastambe građene na drvenim stupovima, u pravilu uz obale rijeka i jezera te u močvarnom području.

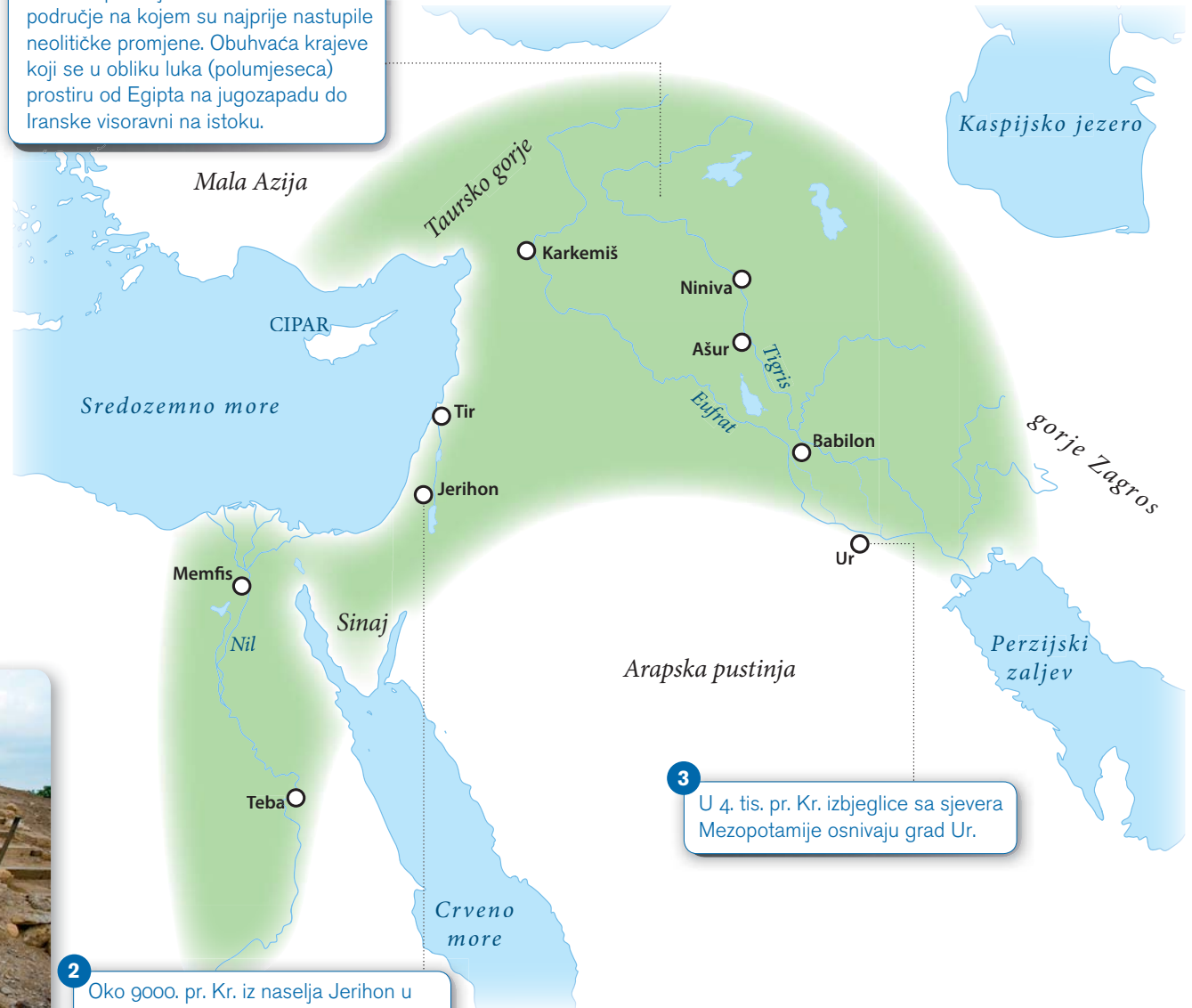




▲ Rekonstrukcija neolitičke nastambe

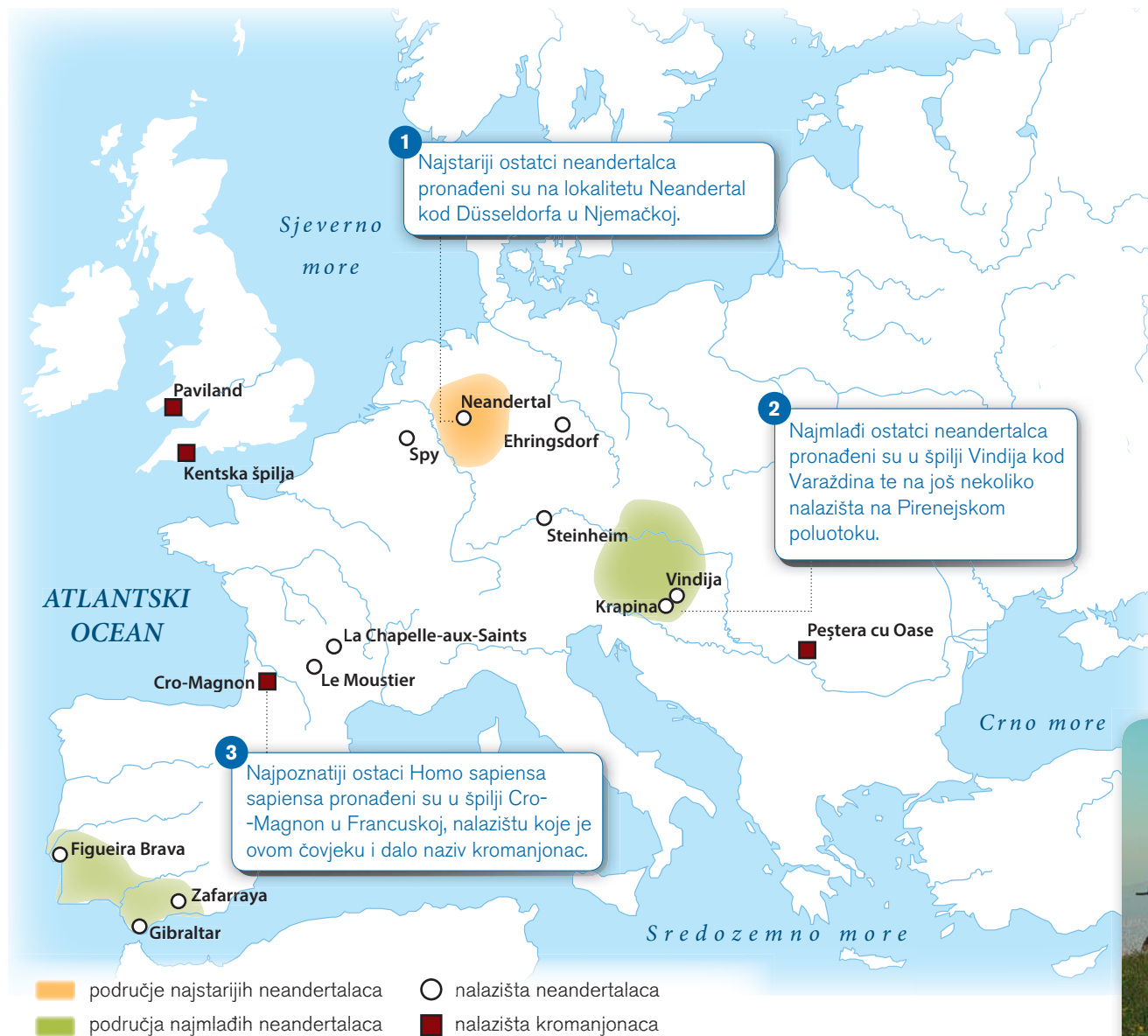


1 Plodnim polumjesecom nazivamo područje na kojem su najprije nastupile neolitičke promjene. Obuhvaća krajeve koji se u obliku luka (polumjeseca) prostiru od Egipta na jugozapadu do lirske visoravni na istoku.



2 Oko 9000. pr. Kr. iz naselja Jerihon u današnjem Izraelu razvio se prvi grad na svijetu.

3 U 4. tis. pr. Kr. izbjeglice sa sjevera Mezopotamije osnivaju grad Ur.



▲ Paleolitski su lovci u mračnoj unutrašnjosti špilja često ostavljali otiske svojih dlanova.



▲ Praljudi u lovu, ilustracija

5

Prapovijesni spomenik od kružno poslaganih kamenih blokova u Stonehengeu služio je u obredne svrhe, a građen je od neolitika do bronzanog doba.



2

Dvorana bikova u špilji Lascaux jedan je od najboljih primjera paleolitskog špiljskog slikarstva. Smatra se da su tamošnji slikovni prikazi stari između 15 000 i 20 000 godina.

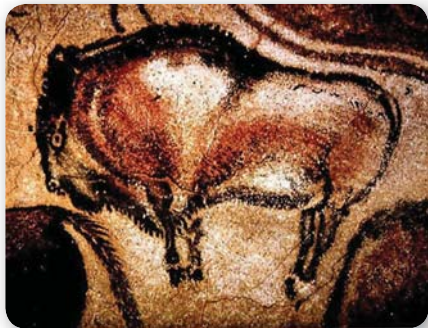


3

U austrijskom mjestu Willendorf uz obalu Dunava pronađena je ženska figura s naglašenim trbuhom i ženskim obilježjima. Takve figure nazivamo Venere. Pretpostavlja se da simboliziraju plodnost.

1

Ranjeni bizon iz špilje Altamira vrijedno je djelo špiljskog slikarstva. Špiljski prikazi najčešće predstavljaju goveda, konje i jelene, ponekad ljudske šake, a vrlo rijetko ljudske figure.



4

Venera iz Brassempouya ponešto se razlikuje od ostalih paleolitskih Venere budući da, za razliku od njih, ima jasno izražene crte lica.



ATLANTSKI OCEAN

Stonehange

Willendorf

Lascaux

Laussel

Trois-Freres

Altamira

Brassempouy

Crno more

Sredozemno more

Sjeverno more

1

Nalazi iz špilje Šandalja pripadaju najstarijem razdoblju paleolitika.

2

Prirodoslovac Dragutin Gorjanović-Kramberger pronašao je 1899. na Hušnjakovu brdu u Krapini ostatke neandertalske zajednice koja je brojila dvadesetak ljudi.

4

Miješanjem sopotske populacije i pridošlica s istoka u bakrenom se dobu razvila vučedolska kultura.

3

Prema nalazištu u Sopotu mlađe razdoblje neolitika u istočnoj Slavoniji naziva se sopotska kultura.



▲ Obitelj neandertalaca, ilustracija



▲ Neolitička posuda iz Smilčića kod Zadra, danilska kultura

- **Mujina pećina** nalazišta starijeg kamenog doba (paleolitika)
- ▲ **Vela špilja** nalazišta mlađeg kamenog doba (neolitika)